

Cost of Raising a Child (Age 0-14) in Thailand

Chalermpol Chamchan¹, Suporn Jaratsit², and Nutnicha Loyfah³

Institute for Population and Social Research, Mahidol University, Thailand

Email: chalerm.pol.cha@mahidol.ac.th

Received 5 March, 2019

Revised 10 April, 2019

Accepted 17 April, 2019

Abstract

This study aims to estimate cost of raising a child (age 0-14) in Thailand and examine inequalities of that cost by household quintiles. The cost of raising a child is measured by the summation of age-specific per capita consumption expenditure of the population age 0-14 analyzed from Thailand's 2017 Intergenerational Economic Transfer Study by Institute for Population Social Research, Mahidol University. The consumption expenditure comprises of public consumption expenditure (considered as subsidies from the government to the household) and private consumption expenditure (considered as the household's burdens) which were spent on education, health and other expenses.

Findings show that the total cost of raising the child (age 0-14) were at around 1.57 million Baht (in real value). Nearly half of the cost is "private consumption expenditure" and the other half is "public consumption expenditure". Education consumption accounts for about 32% of the total cost (private: Public/28:4), health consumption 7% (private: Public/4:3) and other consumption 61% (private: Public/41:20). By household quintiles, the total cost of raising a child from Q5 household is 2.5 times of that of the child from Q1 household (ratio between Q5:Q1: private education consumption 35 times, private health consumption 14 times, public education consumption 0.56 times, public health consumption 2.07 times). By using the Kakwani Index, the household's burden of raising a child is progressive while subsidies from the government is regressive, or inequality reducing, to household's socioeconomic status.

Keywords: Cost of raising a child, consumption expenditure, children population, inequalities, Thailand

JEL Classification Codes: J10

¹Assistant Professor, Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 999 Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170 Thailand. Corresponding author: chalerm.pol.cha@mahidol.ac.th

² Researcher, Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 999 Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170 Thailand.

³ M.A. Student (M.A. Population and Social Research), Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 999 Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170 Thailand.

ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร (อายุ 0-14 ปี) ในประเทศไทย

เฉลิมพล แจ่มจันทร์¹ สุภรต์ จรัสสิทธิ์² และ ณิชฌิชา ลอยฟ้า³

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย

Email: chalernpol.cha@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร อายุ 0-14 ปี ในประเทศไทย และเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรตามเศรษฐกิจครัวเรือน ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในที่นี้คำนวณจากมูลค่ารายจ่ายเพื่อการบริโภคต่อหัวประชากรรายอายุ รวมในช่วงอายุ 0-14 ปี ของประชากรไทยซึ่งได้จากการศึกษาการ โอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ปี 2560 โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยประกอบด้วย รายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐ ซึ่งคิดเป็นการอุดหนุนการเลี้ยงดูบุตรจากภาครัฐแก่ครัวเรือน และรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชน ซึ่งคิดเป็นภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือน โดยรายจ่ายทั้งสองส่วน จำแนกออกเป็นด้านการศึกษา ด้านสุขภาพและด้านอื่นๆ ผลจากการศึกษา พบว่า ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร 1 คน มีค่าใช้จ่ายเป็นมูลค่าที่แท้จริงรวม 1.57 ล้านบาท เกือบครึ่งเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนและอีกครึ่งเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐ รายจ่ายด้านการศึกษาคิดเป็นประมาณร้อยละ 32 ของต้นทุนทั้งหมด (เอกชน: รัฐ คิดเป็น 28:4) ด้านสุขภาพ ร้อยละ 7 (เอกชน:รัฐ คิดเป็น 4:3) และด้านอื่นๆ ร้อยละ 61 (เอกชน:รัฐ คิดเป็น 41:20) เมื่อวิเคราะห์ตามระดับเศรษฐกิจครัวเรือน พบว่า ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในครัวเรือน 20% รายที่สูงสุด (Quintile 5) คิดเป็น 2.5 เท่าของต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในครัวเรือน 20% จนที่ต่ำสุด (Quintile 1) ความแตกต่างของรายจ่ายเพื่อการบริโภคของบุตรในครัวเรือน Quintile 5 ต่อครัวเรือน Quintile 1 (Q5/Q1) ภาคเอกชนด้านการศึกษา คิดเป็นสัดส่วนถึง 35 เท่า ภาคเอกชนด้านสุขภาพ 14 เท่า ภาครัฐด้านการศึกษา 0.56 เท่า ภาครัฐด้านสุขภาพ 2.07 เท่า วิเคราะห์ด้วยค่าดัชนีคักวานี พบว่า ภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในการเลี้ยงดูบุตรมีลักษณะเป็นอัตราก้าวหน้าตาม

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ศาลาฯ พุทธมณฑล นครปฐม 73170 ประเทศไทย Corresponding author: chalernpol.cha@mahidol.ac.th

² นักวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ศาลาฯ พุทธมณฑล นครปฐม 73170 ประเทศไทย

³ นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ศาลาฯ พุทธมณฑล นครปฐม 73170 ประเทศไทย

ระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน ขณะที่ การอุดหนุนการเลี้ยงดูบุตรจากภาครัฐแก่ครัวเรือนมีลักษณะเป็นอัตราถดถอยซึ่งสามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างครัวเรือนที่มีระดับเศรษฐกิจแตกต่างกันได้

คำสำคัญ ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร รายจ่ายเพื่อการบริโภค ประชากรเด็ก ความเหลื่อมล้ำ ประเทศไทย
JEL Classification Codes: J10

Article in press

1. ที่มาและความสำคัญ

ประเทศไทยอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางประชากรไปสู่การเป็นสังคมสูงอายุ สัดส่วนประชากรสูงอายุตั้งแต่ 60 ปี เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องขณะที่สัดส่วนประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) รวมถึงวัยทำงาน (15-59 ปี) ในอนาคตมีแนวโน้มลดลง โดยมีสาเหตุมาจาก 2 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ อายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้นของประชากร และภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรหรือจำนวนจำนวนเด็กเกิดใหม่ที่ลดลง (Prasartkul, Thaweessit, & Chuanwan, 2019) จากการคาดประมาณโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ปี 2562 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรรวม ประมาณ 66.4 ล้านคน จำแนกตามโครงสร้างอายุ ร้อยละ 17.1 เป็นประชากรวัยเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ขณะที่ร้อยละ 17.4 เป็นประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป และร้อยละ 65.4 เป็นประชากรวัยทำงาน 15-59 ปี เห็นได้ว่าสัดส่วนประชากรวัยเด็กปัจจุบันต่ำกว่าประชากรสูงอายุแล้วเล็กน้อย (Institute for Population and Social Research, 2019)

ในอดีต ช่วงปี 2506-2526 จำนวนการเกิดแต่ละปีเคยมากถึงกว่า 1 ล้านคน ซึ่งเรียกกลุ่มประชากรที่เกิดในช่วงนั้นว่า “ประชากรรุ่นเกิดล้าน” (Prasartkul, Thaweessit, & Chuanwan, 2019) ผลจากการดำเนินงานนโยบายส่งเสริมการวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดของประเทศไทยในช่วง 4-5 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้จำนวนการเกิดต่อปีมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง โดยอยู่ในระดับที่สูงกว่า 900,000 คนต่อปีจนถึงปี 2539 จากนั้นลดลงอยู่ในช่วง 700,000-

800,000 คนต่อปี จนต่ำสุดในปี 2561 จำนวนเด็กเกิดใหม่ลดลงเหลืออยู่ที่เพียง 666,109 คน (Office of the National Economic and Social Development Board, 2562) อัตราเจริญพันธุ์รวม (TFR) หรือ จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยในหญิงวัยเจริญพันธุ์อายุ 15-49 ปี ซึ่งเป็นตัวชี้วัดภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรที่เคยสูงถึงประมาณ 6 คน ในช่วง 50 กว่าปีที่แล้ว ก็ลดลงต่อเนื่องเช่นกัน จากผลการสำมะโนฯ ล่าสุดในปี 2553 พบว่าอยู่ที่ 1.62 คน ซึ่งต่ำกว่าระดับทดแทน (replacement rate หรือ 2.1 คนต่อหญิงวัยเจริญพันธุ์ 1 คน) และคาดว่าจะคงลดลงต่อไปจนเหลือเพียง 1.36 ในปี 2578 หรือ ไม่ถึง 20 ปีข้างหน้า (Office of the National Economic and Social Development Board, 2562)

สถานการณ์การเกิดน้อย นำไปสู่ข้อกังวลต่อผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในหลายด้าน โดยเฉพาะจากการที่ขนาดกำลังแรงงานในอนาคตมีแนวโน้มที่จะลดลง ขณะที่ประชากรสูงอายุยังคงเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง แม้จากข้อเสนอในบางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ในเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จำนวนประชากรวัยกำลังแรงงาน อาจไม่สำคัญเท่าคุณภาพของประชากรและผลิตภาพในการทำงานของแรงงานแต่ละคน รวมถึง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสามารถเป็นทางออกในการจัดการผลกระทบจากการลดลงในสัดส่วนประชากรวัยแรงงาน ได้ (Prasartkul, Thaweessit, & Chuanwan, 2019) อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าโครงสร้างอายุของประชากรมีอิทธิพลโดยตรงต่อขีดความสามารถและการพัฒนา

ประเทศ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร จากจำนวนการเกิดที่ลดลงรวดเร็วอาจนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมในหลายเรื่อง เช่น การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างและบทบาทครอบครัวในอนาคต ซึ่ง เชื่อมโยงไปยังเรื่องการโอนทางเศรษฐกิจหรือ wealth flow ระหว่างรุ่นประชากรในครอบครัว ซึ่งในบริบทของประเทศไทยยังคงเป็นบทบาท สำคัญ ในการเกื้อหนุนทางสังคมและทาง เศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุในปัจจุบัน (UNFPA Thailand, 2015) นอกจากนี้ การที่อัตราเกิดและ ภาวะเจริญพันธุ์ลดลงต่ำกว่าระดับทดแทน ก่อนข้างมาก (ต่ำกว่า 1.5 คนต่อหญิงวัยเจริญ พันธุ์ 1 คน) ย่อมส่งผลต่อการลดลงของขนาด ประชากรวัยทำงานในอนาคต รวมถึงประชากร รวมของประเทศ ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องไปยัง ตลาดแรงงาน มูลค่าการออมและการลงทุนใน ระยะยาว เช่น กัน (Vapattanawong & Prasartkul, 2014)

จากการทบทวนวรรณกรรม ปัจจัยสาเหตุที่ทำให้การเกิดน้อยลงมาจากหลายส่วน อธิบาย จากทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากร หรือ Demographic Transition Theory การลดลง ของอัตราเกิดในช่วงแรกเป็นผลมาจากการ พัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบบริการสุขภาพที่ ทำให้อัตราตายของทารกและเด็กลดลง นำไปสู่ การปรับตัวของครอบครัวในการลดจำนวนบุตร ที่ต้องการ ที่เคยอยู่ในระดับที่สูงเพื่อป้องกัน ความเสี่ยงจากการที่บุตรจำนวนหนึ่งอาจ เสียชีวิตหรือไม่มีชีวิตรอดเติบโต นอกจากนี้ ยัง เป็นผลจากการดำเนินนโยบายและมาตรการ

ส่งเสริมวางแผนครอบครัวและคุมกำเนิดเพื่อ ควบคุมการขยายตัวของประชากรไม่ให้เติบโต รวดเร็วเกินไป (Prasartkul, Thaweesit, & Chuanwan, 2019) ในบริบทของกลุ่มประเทศ ภูมิภาคเอเชีย รวมถึงประเทศไทย การมีส่วนร่วม ใน กำลัง แรงงาน (labor force participation) ที่เพิ่มมากขึ้นของผู้หญิง ซึ่งเป็น ผู้มีบทบาทหลักในกระบวนการตั้งครภ์ การ เกิดและดูแลบุตร ความเท่าเทียมและเสมอภาค ในบทบาททางเพศที่เพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยอีกส่วนที่มี ผลต่อความต้องการมีบุตรในยุคปัจจุบันที่ ลด ลง (Subramaniam, Loganathan, & Devadason, 2018)

การเปลี่ยนแปลงในความคาดหวังทาง เศรษฐกิจในการตัดสินใจมีบุตรของคนรุ่นใหม่ เป็นอีกเรื่องที่น่าสนใจ Becker (1960) อธิบาย กระบวนการตัดสินใจมีบุตรของคนเปรียบ เหมือนการลงทุนในสินค้าประเภทหนึ่ง ในอดีต ที่สังคมยังพึ่งพารายได้จากการทำงานด้วยกำลัง แรงงาน การมีบุตรเพิ่มขึ้น หมายถึง การมีกำลัง แรงงานในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่ในยุค ปัจจุบันที่ความรู้และทุนมนุษย์มีความสำคัญ มากกว่าการใช้กำลังแรงงานซึ่งสามารถถูก ทดแทนได้ด้วยเครื่องจักร การมีจำนวนบุตรที่ มากอาจไม่ได้เป็นการการันตีความมั่นคงทาง เศรษฐกิจของครอบครัวได้เท่ากับคุณภาพหรือ ศักยภาพในการทำงานจากทุนมนุษย์ที่เกิดจาก การลงทุนในด้านการศึกษาและสุขภาพให้กับ บุตร ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับ “การได้ อย่างเสียอย่างระหว่างจำนวนและคุณภาพของ บุตร” (a quantity vs quality trade off in

fertility choice) (อ้างใน (Hanushek, 1992) จำนวนบุตรที่มากอาจแลกมาด้วยคุณภาพของบุตรแต่ละคนที่ลดลง อันเป็นผลจากข้อจำกัดความสามารถของครอบครัวในการลงทุนด้านการศึกษาและสุขภาพให้กับบุตรที่เพิ่มขึ้น (Gauthier, 2015; Ogawa, Matsukura, & Lee, 2016) อ้างอิงในการศึกษาของ Kanchanachitra, Sutthikasem, & Ta-dee (2016) การตัดสินใจมีบุตรจึงขึ้นอยู่กับมุมมองของกลุ่มสมรสที่มีต่อต้นทุนและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการมีบุตร จากการศึกษาี้ในกลุ่มประชากรเจนวายซึ่งเป็นรุ่นประชากรวัยกำลังแรงงานของประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่าปัจจัยความคาดหวังทางด้านเศรษฐกิจ ภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูที่สูง โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา พบว่า เป็นตัวแปรสำคัญต่อการตัดสินใจมีบุตร เช่นเดียวกับข้อจำกัดของการไม่มีเวลาเพียงพอที่จะเลี้ยงดูและจัดสรรในการทำงานเพื่อการมีสมดุลในชีวิต รวมถึงระบบทางสังคมในการช่วยสนับสนุนการเลี้ยงบุตร ที่ยังมีค่อนข้างจำกัดในสังคมไทย โดยเฉพาะในที่ทำงาน หรือ สิทธิสวัสดิการตามกฎหมาย เช่น ความไม่เพียงพอของสิทธิวันลาคลอดและดูแลบุตรแรกคลอดสำหรับแม่และพ่อ จำนวนศูนย์บริการดูแลเด็กเล็กที่มีคุณภาพเพื่อรองรับกลุ่มพ่อแม่ที่ต้องทำงาน เป็นต้น (Kanchanachitra, Sutthikasem, & Ta-dee, 2016)

การที่คู่สมรสในปัจจุบันมีจำนวนบุตรน้อยลงและให้ความสำคัญกับการลงทุนในด้านการศึกษาและสุขภาพของบุตรเพิ่มขึ้น โดยต้องการเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับบุตรของตน ซึ่ง

ในที่นี้ ข้อมขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถและระดับเศรษฐกิจของครัวเรือนและผู้เป็นพ่อแม่ ครัวเรือนที่มีกำลังจ่ายสูงมีแนวโน้มยินดีจ่ายและลงทุนในระดับที่สูงให้กับบุตรขณะที่สำหรับครัวเรือนที่มีกำลังจ่ายต่ำกว่า สิ่งที่ดีที่สุดที่สามารถจ่ายได้ย่อมต่ำกว่า สถานการณ์ในลักษณะนี้ ทำให้ความรับรู้เกี่ยวกับ ภาระต้นทุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรแต่ละคน ไม่ว่าจะ เป็นในครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงหรือต่ำกว่า เป็นแรงกดดันที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมีบุตรแต่ละคนของกลุ่มสมรส (Gauthier, 2015)

การศึกษาในกลุ่มประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า ต้นทุนทางตรงด้านเศรษฐกิจ หรือภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรที่สูง โดยเฉพาะ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพและการศึกษา เป็นเหตุผลอธิบายที่มีนัยยะสำคัญต่อการลดลงของจำนวนการเกิดและระดับการเจริญพันธุ์ (fertility level) ในประเทศ (Gauthier, 2015) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด trade-off ระหว่างคุณภาพและปริมาณของการตัดสินใจมีบุตร ที่น่าสนใจ คือ ครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจหรือรายได้ที่สูงมีการลดลงในจำนวนการเกิดมากกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจหรือรายได้ต่ำกว่า (Ogawa, Matsukura, & Lee, 2016) จากการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบความเหลื่อมล้ำของการค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรระหว่างครัวเรือนรายได้สูงและครัวเรือนรายได้ต่ำ ถึงมากกว่า 2 เท่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมของโอกาสในการได้รับการลงทุนในมนุษย์ระหว่างเด็กในครัวเรือนรายได้

สูงและเด็กในครัวเรือนรายได้ต่ำ (Chayka, 2014) ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรของครัวเรือนรายได้สูงที่สูงกว่าครัวเรือนรายได้ต่ำ และเป็นเหตุผลอธิบายความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามระหว่างจำนวนบุตรที่มีกับระดับรายได้ของครัวเรือนหรือคู่สมรสที่พบเป็นข้อสังเกตในหลายการศึกษา รวมถึงในประเทศไทย (Kanchanachitra, Ta-dee, & Sutthikasem, 2017; Maroto, 2018)

ที่ผ่านมาประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการนโยบายส่งเสริมการเกิด ทั้งในด้านจำนวนและคุณภาพการเกิด บางส่วนเป็นในลักษณะเพิ่มแรงจูงใจในการมีบุตร เช่น การปรับเพิ่มค่าลดหย่อนจากค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่คนที่ 2 เป็นต้นไป ในการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หรือการสามารถนำค่าฝากครรภ์หรือค่าคลอดบุตรไปหักเป็นค่าลดหย่อนในการคำนวณภาษีเงินได้ (Thai Royal Government, 2018) บางส่วนเป็นการให้สวัสดิการสิทธิประโยชน์ หรือการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายทางตรงบางส่วนแก่กลุ่มพ่อแม่ที่มีฐานะยากจนหรือเลี้ยงดูความยากจน เช่น โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ซึ่งให้เงินอุดหนุนเป็นจำนวน 600 บาทต่อเดือนสำหรับเด็กแรกเกิดจนถึงอายุครบ 3 ปี ในปัจจุบันมีจำนวนผู้ลงทะเบียนในโครงการอุดหนุนดังกล่าวมากถึงเกือบ 800,000 ราย (Department of Children and Youth, 2019) นอกจากนี้ ยังมีการพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมให้เอื้อต่อการมีบุตรของคนในยุคปัจจุบัน เช่น การขยายสิทธิวัน

ลาคลอดของแม่และพ่อ การพัฒนาการจัดบริการศูนย์ดูแลเด็กเล็กทั่วประเทศให้มีคุณภาพ เป็นต้น (Kanchanachitra & Liangruenrom, 2014) อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมา ในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษา เกี่ยวกับต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรที่ชัดเจนว่าเป็นภาระค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนในระดับใด การศึกษา เรื่องการลงทุนในเด็กของครัวเรือนไทยโดย ดิเรก สุวิมลและพุดตาน (2555) พบรายจ่ายการลงทุนในเด็กของครัวเรือนไทย ซึ่งครอบคลุมรายจ่ายด้านการศึกษา ด้านอาหารของครัวเรือน และค่าเสียโอกาสของผู้ดูแลว่ามีมูลค่ามากถึง 324,221 ล้านบาท ในปี 2552 หรือเฉลี่ยต่อเด็ก 1 คน เท่ากับ 25,133 บาท ต่อปี แต่รายจ่ายดังกล่าวพิจารณาเฉพาะรายจ่าย หรือต้นทุนภาคครัวเรือนยังไม่รวมรายจ่ายหรือต้นทุนภาครัฐ อีกทั้งเป็นข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เพียงในภาพรวมเท่านั้น ไม่สามารถจำแนกให้เห็นความแตกต่างของค่าใช้จ่ายและต้นทุนในการลงทุนในเด็กของครัวเรือน ที่มี เศรษฐฐานะ ต่าง กัน (Pattamasirawat, Hengpatana, & Phanthunane, 2012)

จากการเปลี่ยนผ่านทางประชากรของประเทศไทยไปสู่สังคมสูงวัย พร้อมๆ กับที่จำนวนการเกิดแต่ละปียังคงลดลงต่อเนื่อง แม้ภาครัฐจะเริ่มใช้มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยมีบุตรเพิ่มขึ้น แต่ดูเหมือนการตัดสินใจมีบุตรของกลุ่มสมรสจะมีเงื่อนไขที่สำคัญ เป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวกับภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องใช้ในการเลี้ยงดูบุตร การศึกษาที่สามารถวิเคราะห์ให้เห็นต้นทุนของการเลี้ยงดูบุตรหรือเด็กแต่ละคน โดยเฉพาะในช่วงอายุ 0-

14 ปีซึ่งอยู่ในวัยเรียนการศึกษากากบังคับ และ ความแตกต่างของต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในครัวเรือนที่มีความแตกต่างทางเศรษฐกิจ จะ เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์และหลักฐานเชิง ประจักษ์ต่อการพิจารณามาตรการและนโยบาย ที่เหมาะสมในการส่งเสริมการเกิด การ สนับสนุนครัวเรือนและพ่อแม่รวมถึงส่งเสริม ให้ทุกการเกิดในประเทศมีคุณภาพได้

บทความนี้ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ที่มา และความสำคัญในส่วนนี้ วัตถุประสงค์ การศึกษาและวิธีการศึกษา ผลการศึกษา และ สรุปและอภิปรายผลการศึกษาตามลำดับ

2. วัตถุประสงค์การศึกษาและวิธีการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร ตั้งแต่แรกคลอดอายุ 0-14 ปี ในประเทศไทย และ เพื่อวิเคราะห์ความ

เหลื่อมล้ำของต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในครัวเรือน ที่มีเศรษฐกิจแตกต่างกัน ในที่นี้ “ต้นทุนการ เลี้ยงดูบุตร” หมายถึง มูลค่าทรัพยากรทาง เศรษฐกิจทั้งจากภาคเอกชนหรือครัวเรือน และ ภาครัฐที่ใช้ในการเลี้ยงดู ดูแล และพัฒนา ประชากรเด็ก 1 คน ตั้งแต่แรกคลอดจนถึงก่อน อายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ (อายุ 0-14 ปี) โดยคำนวณ จาก มูลค่า รายจ่าย เพื่อ การ บริ โภค (consumption) ของประชากรเด็กอายุ 0-14 ปี ซึ่งมาจาก ทั้งรายจ่ายภาคเอกชนหรือครัวเรือน (private consumption) และรายจ่ายภาครัฐ (public consumption ซึ่งพิจารณาได้เป็นการ อุดหนุนจากภาครัฐให้กับครัวเรือนภาคเอกชน ในการเลี้ยงดูบุตร) ใน 3 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ ด้าน การศึกษา ด้านสุขภาพและด้านอื่นๆ (การ บริ โภคและอุปโภคที่นอกเหนือไปจากการศึกษา และสุขภาพ เช่น ที่อยู่อาศัย อาหารและเครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น) ดังแสดงในสมการ (1)

$$Cost_{0-14} = \sum_{i=0}^{14} \left[\left(exp_{pri_{edu}_i} + exp_{pri_{health}_i} + exp_{pri_{oth}_i} \right) + \left(exp_{pub_{edu}_i} + exp_{pub_{health}_i} + exp_{pub_{oth}_i} \right) \right] \quad (1)$$

$$\text{โดยที่ } exp_{xy_j} = \frac{\sum_{j=1}^{n_j} exp_{xy_j}}{n_j}$$

$Cost_{0-14}$ หมายถึง ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรอายุ 0-14 ปี ซึ่งชี้วัดจากรายจ่ายเพื่อการบริโภคเฉลี่ย ของประชากรไทยในแต่ละอายุ รวมถึงตั้งแต่แรก เกิด ถึงอายุ 14 ปี Exp รายจ่ายเพื่อการบริโภค i อายุของเด็ก ตั้งแต่ 0-14 ปี j_i เด็กอายุ i ปี คนที่ j และ n_j จำนวนประชากรเด็กอายุ i ทั้งหมด

X หมายถึง แหล่งที่มาของรายจ่ายเพื่อการ บริโภค ประกอบด้วย pri ภาคเอกชนหรือภาค ครัวเรือน และ pub ภาครัฐ y คือ วัตถุประสงค์ ของรายจ่าย ประกอบด้วย edu ด้านการศึกษา $health$ ด้านสุขภาพ และ oth ด้านอื่นๆ

วิธีการศึกษาใช้แนวคิดการศึกษาบัญชี กระแสการ โอนประชาชาติ หรือ National

Transfer Account (NTA) ในการวิเคราะห์และคำนวณแบบแผนรายอายุ (age profile) ของรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่อหัวประชากร (per capita consumption) ของประชากรไทยตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่เกิด โดยในการศึกษานี้จะนำข้อมูลมูลค่ารายจ่ายเพื่อการบริโภครายอายุในช่วงอายุ 0-14 ปีมาวิเคราะห์

แนวคิดการศึกษาบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ พัฒนารวมจากโมเดลวัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ (Economic Lifecycle Model) ซึ่งแสดงแบบแผนรายอายุของระดับการบริโภค (consumption) เปรียบเทียบกับระดับรายได้จากการทำงาน (labor income) ของบุคคลตลอดช่วงชีวิต ผลต่างของระดับการบริโภคและระดับรายได้ หรือ การขาดดุลรายได้ (life cycle deficit: LCD) สามารถจำแนกช่วงชีวิตของคนออกได้เป็น 3 ช่วงวัย ได้แก่วัยเด็ก (LCD เป็นบวก หรือ consumption สูงกว่า labor income) วัยทำงาน (LCD เป็นลบหรือ consumption ต่ำกว่า labor income) และวัยสูงอายุ (LCD เป็นลบอีกครั้ง) จากหลักการที่กระแสรับทางเศรษฐกิจ (economic inflows) ต้องมีค่าเท่ากับกระแสออกทางเศรษฐกิจ (economic outflows) ในแต่ละช่วงอายุของคน การขาดดุลรายได้ (LCD) ในแต่ละอายุจะมีค่าเท่ากับ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน จากการจัดสรรสินทรัพย์ (asset-based reallocation หรือ รายได้ที่เกิดจากสินทรัพย์ ลบออกด้วยการออม) และการโอนสุทธิ (net transfers หรือ ความแตกต่าง

ระหว่างการโอนเข้าและการโอนออกของทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ทั้งจากภาคเอกชนหรือครัวเรือน และภาครัฐ) (United Nations, 2013; Office of the National Economic and Social Development Board, 2013) ในการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ มูลค่าภาพรวมของรายการทั้งหมดแต่ละด้านต้องสอดคล้องกับตัวเลขในรายการที่เกี่ยวข้องซึ่งแสดงในข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติ (National Income Accounts) โดยเฉพาะข้อมูลในรายการด้านรายได้ รายจ่ายเพื่อการบริโภค และมูลค่าการผลิตทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน ข้อมูลจากบัญชีรายได้ประชาชาติจึงถูกนำมาจัดการและปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับแนวคิดในการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติและใช้เป็นค่าคุมยอดในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับบุคคลเพื่อจัดทำแบบแผนรายอายุ (age profile) ของแต่ละรายการทั้งในส่วนของการขาดดุลรายได้ (LCD) และ การจัดสรรระหว่างช่วงอายุ (age reallocation)

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลมูลค่ารายจ่ายเพื่อการบริโภค (consumption) รายอายุของของคนไทยที่ได้จากโครงการวิจัยการศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (Chamchan, Jaratsit, & Loyfah, 2019) ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ซึ่งทำการวิเคราะห์แบบแผนการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรโดยใช้แนวคิด

บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ ในปี 2560 ในการจัดทำแบบแผนรายอายุรายจ่ายเพื่อการบริโภค (specific-age profile of consumption) จำแนกออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ การบริโภคภาครัฐ (public consumption) และการบริโภคภาคเอกชน (private consumption) โดยแต่ละส่วนจำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การบริโภคด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ และด้านอื่นๆ ค่าคุมยอดของการบริโภคในระดับมหภาคมาจากข้อมูลที่แสดงในบัญชีรายได้ประชาชาติ¹

การวิเคราะห์และจัดทำแบบแผนรายอายุของการบริโภคภาคเอกชน (private consumption) ใช้ข้อมูลหลักจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ. ศ. 2560 (Socio-economic Survey หรือ SES) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ของสมาชิก และรายจ่ายในหมวดการบริโภคต่างๆ ของครัวเรือนทั่วประเทศ การบริโภคภาคเอกชนด้านการศึกษา ครอบคลุมค่าใช้จ่ายที่สำคัญ ได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าธรรมเนียมการศึกษา และอุปกรณ์การเรียนที่เกี่ยวข้องจากข้อมูลการสำรวจ SES โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ยเป็นรายจ่ายรายอายุ ควบคุมด้วยจำนวนประชากรไทยทั้งหมดแต่ละรายอายุ แล้วจึงปรับค่า (adjust) ให้สอดคล้องกับค่าคุมยอดระดับมหภาคในบัญชีรายได้ประชาชาติ

การบริโภคภาคเอกชนด้านสุขภาพ คำนวณจากข้อมูลในการสำรวจ SES หมวดค่าใช้จ่ายครัวเรือนด้านยาและเวชภัณฑ์ การรับการรักษาพยาบาลผู้ป่วยนอก ผู้ป่วยใน รวมถึงทันตกรรม โดยทำการกระจายค่าใช้จ่ายของครัวเรือนให้แก่สมาชิกแต่ละคน ตามกลุ่มอายุและหลักประกันทางสุขภาพที่มีของสมาชิกแต่ละคน (ด้วยเหตุผลว่า ระดับรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนด้านสุขภาพของแต่ละบุคคลมีแนวโน้มแปรผันตามกลุ่มอายุและหลักประกันทางสุขภาพที่ได้รับ) ตามค่าถ่วงน้ำหนัก (weight) ของแต่ละกลุ่มที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการ data driven coefficient estimation โดยการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงเส้นจากข้อมูลระดับครัวเรือนเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประชากรแต่ละกลุ่มตามกลุ่มอายุและหลักประกันทางสุขภาพ ในขั้นตอนนี้ กลุ่มอายุแบ่งเป็น 12 กลุ่ม ได้แก่ 0-4 ปี 5-9 ปี 10-14 ปี 15-19 ปี 20-29 ปี 30-39 ปี 40-49 ปี 50-59 ปี 60-69 ปี 70-79 ปี 80-89 ปี และ 90 ปีขึ้นไป หลักประกันทางสุขภาพ ได้แก่ สิทธิประโยชน์สวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการ สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และสิทธิประกันสังคม (อ้างอิงจาก Office of the National Economic and Social Development Board, 2013) เมื่อกระจายค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของครัวเรือนให้กับสมาชิกแต่ละคนแล้ว จึงคำนวณหาค่าเฉลี่ยเป็น

¹ ข้อจำกัดของการศึกษานี้คือ ในช่วงของการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีรายได้ประชาชาติปี 2560 ซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดยสภาพัฒน์ ยังไม่แล้วเสร็จและเผยแพร่ ผู้วิจัย

จึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลในปี 2559 มาทำการวิเคราะห์และคาดประมาณข้อมูลในปี 2560 ด้วยอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจหรือ GDP growth ระหว่างปี 2559-2560

รายจ่ายรายอายุ ทำการปรับค่าให้เรียบ (smoothing) คูณด้วยจำนวนประชากรไทยทั้งหมดในแต่ละอายุแล้วปรับค่า (adjust) ให้สอดคล้องกับค่าคุมขอดระดับมหภาค

การบริโภคภาคเอกชนด้านอื่นๆ คำนวณจากข้อมูลการสำรวจ SES โดยนำรายจ่ายการบริโภครวมของครัวเรือน ลบด้วยรายจ่ายด้านการศึกษาและด้านสุขภาพรวมของสมาชิกทุกคน แล้วกระจายค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ ของครัวเรือนให้แก่สมาชิกแต่ละคน โดยใช้ค่าถ่วงน้ำหนัก (weight) เป็นค่าผู้ใหญ่สมมูล (adult equivalent scale) สำหรับ 3 กลุ่มอายุ ได้แก่ อายุต่ำกว่า 4 ปี (ค่าถ่วงน้ำหนักเท่ากับ 0.4 ของผู้ใหญ่อายุ 20 ปีขึ้นไป) อายุ 15-19 ปี (ค่าถ่วงน้ำหนักเท่ากับผู้ใหญ่อายุ 20 ปีขึ้นไป 0.4 + 0.6 (อายุ-4/16) คน) และอายุ 20 ปีขึ้นไป (ค่าถ่วงน้ำหนักเท่ากับ 1) (อ้างอิงจาก Office of the National Economic and Social Development Board, 2013)

สำหรับรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคการศึกษาด้านการศึกษา ใช้ข้อมูลงบประมาณรายจ่ายภาครัฐด้านการศึกษามาจากรายงานงบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2560 ร่วมกับข้อมูลจำนวนนักเรียนในภาครัฐและอัตราการเข้าเรียนในโรงเรียนภาครัฐของประชากรแต่ละรายอายุ และแต่ละระดับการศึกษาจากการสำรวจ SES โดยในขั้นตอนแรก ทำการคำนวณค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐต่อหัวนักเรียนในโรงเรียนภาครัฐแบ่งตามระดับการศึกษา ต่อมา คำนวณค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐในแต่ละรายอายุโดยเทียบประชากร

รายอายุตามระดับการศึกษา จากนั้น ทำการคำนวณอัตราการเข้าเรียนโรงเรียนภาครัฐ (enrollment rate) จากข้อมูลการสำรวจ SES เป็นรายอายุ เสร็จแล้วนำไปคูณด้วยค่าใช้จ่ายต่อหัวนักเรียนโรงเรียนภาครัฐรายอายุ ซึ่งจะได้เป็นค่าใช้จ่ายการบริโภคภาคการศึกษาด้านการศึกษาที่เป็นการศึกษาในระบบ (formal education) เป็นรายอายุ ซึ่งต้องนำไปรวมกับค่าใช้จ่ายการบริโภคภาคการศึกษาด้านการศึกษาสำหรับการศึกษานอกระบบ (informal education) โดยในส่วนหลังนี้ เนื่องจากไม่มีเกณฑ์อายุเป้าหมายของนักเรียนแต่ละระดับการศึกษาที่ชัดเจนจึงทำการกระจายให้กับประชากรทั้งหมดในประเทศในสัดส่วนที่เท่ากันตามแนวคิด life-long education ของการศึกษานอกระบบ เมื่อรวมค่าใช้จ่ายใน 2 ส่วนเป็นรายอายุแล้วจึงนำไปคูณด้วยจำนวนประชากรไทยทั้งหมดรายอายุ และปรับค่า (adjust) ให้สอดคล้องกับค่าคุมขอดระดับมหภาค

การบริโภคภาคการศึกษาด้านสุขภาพ การวิเคราะห์ในส่วนนี้ใช้ข้อมูลหลักจากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ. ศ. 2560 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับข้อมูลรายจ่ายด้านสุขภาพของภาครัฐในรายงานบัญชีรายจ่ายสุขภาพแห่งชาติ (National Health Account หรือ NHA) ชั้นแรกคำนวณจำนวนครั้งในการเจ็บป่วยและใช้บริการรักษาพยาบาลผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในของประชากรภายใต้แต่ละระบบหลักประกันสุขภาพจากข้อมูลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ เพื่อนำไปหารรายจ่ายสุขภาพรวม

ของแต่ละระบบหลักประกันให้ได้เป็นรายจ่าย สุขภาพต่อครั้ง หรือ unit cost ในการเจ็บป่วย ผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในของผู้รับประโยชน์ ภายใต้แต่ละระบบหลักประกัน จากนั้นนำรายจ่ายสุขภาพต่อครั้งที่ได้ ไปคำนวณเป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคครัวเรือนด้านสุขภาพของประชากรแต่ละรายอายุ ร่วมกับข้อมูลจากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ แล้วคำนวณหาค่าเฉลี่ยรายอายุ ปรับค่าให้เรียบ (smoothing) และสอดคล้องกับค่าคุมยอดระดับมหภาค

การบริโภคภาคครัวเรือนอื่นๆ ครอบคลุมรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคครัวเรือนที่นอกเหนือไปจากด้านการศึกษาและด้านสุขภาพในลักษณะการบริการสาธารณะรูปแบบต่างๆ เนื่องจากบริการสาธารณะเหล่านี้ไม่สามารถระบุผู้รับประโยชน์เป็นรายอายุหรือกลุ่มเป้าหมายบุคคลได้ชัดเจน จึงทำการกระจายผลประโยชน์จากรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคครัวเรือนนี้ในระดับที่เท่ากันให้กับประชากรไทยทั้งหมดแต่ละคน

เมื่อได้แบบแผนรายอายุของรายจ่ายเพื่อการบริโภค ตามแนวคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ แล้ว ขั้นตอนสุดท้าย เป็นการจัดการข้อมูลและปรับค่า (adjust) ข้อมูลตัวแปรแต่ละรายการของรายจ่ายเพื่อการบริโภคในระดับบุคคลจากชุดข้อมูลการสำรวจ SES ให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ ในแต่ละรายอายุตามแบบแผนรายอายุ (age profile) ทั้งในระดับต่อหัวประชากรและรวมประชากรทั้งหมดแต่ละราย

อายุ รวมถึง ค่าคุมยอดภาพรวมระดับมหภาคในบัญชีรายได้ประชาชาติ

ในการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำของต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจฐานะแตกต่างกัน มูลค่ารายจ่ายเพื่อการบริโภครวมของเด็กอายุ 0-14 ปี ถูกนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบตามระดับเศรษฐกิจฐานะ ของครัวเรือน (household's socioeconomic quintile) และดัชนีความก้าวหน้าของคักวานี (Kakwani Index of progressivity) (O' Donnell, Doorslaer, Wagstaff, & Lindelow, 2008) ถูกนำมาใช้คำนวณเพื่อวัดความก้าวหน้าหรือถดถอย (progressivity or regressivity) ของรายจ่ายเพื่อการบริโภค (หรือต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตร) แต่ละด้านทั้งของภาคเอกชนและภาครัฐในเด็กอายุ 0-14 ปี หลักการของดัชนีคักวานีเป็นการเปรียบเทียบระดับความไม่เท่าเทียมในรายจ่ายเพื่อการบริโภคของเด็ก ว่ามีความสอดคล้องกับความไม่เท่าเทียมของในระดับเศรษฐกิจฐานะของครัวเรือนในทิศทางใด ค่าดัชนีคำนวณได้จากผลต่าง ระหว่างดัชนีการกระจายตัว (concentration index) ของรายจ่ายเพื่อการบริโภคหรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร และดัชนีการกระจายตัวของระดับเศรษฐกิจฐานะของครัวเรือน (หรือ GINI coefficient ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความไม่เท่าเทียมของการกระจายรายได้หรือระดับเศรษฐกิจฐานะระหว่างครัวเรือน) หากดัชนีคักวานีมีค่าเป็นบวก (+) หมายความว่ารายจ่ายเพื่อการบริโภคหรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร มีลักษณะ เป็นอัตราก้าวหน้า (progressive rate) เมื่อเทียบกับระดับเศรษฐกิจฐานะของครัวเรือน

กล่าวคือ คริวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงมีอัตรา
รายจ่ายหรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร เปรียบเทียบ
ระดับเศรษฐกิจของคริวเรือนที่สูงกว่าคริวเรือน
ที่มีเศรษฐกิจต่ำกว่า ในทางตรงกันข้าม หาก
ดัชนีมีค่าเป็นลบ (-) หมายความว่า รายจ่ายเพื่อ
การบริโภคหรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรมีลักษณะ
เป็นอัตราถดถอย (regressive rate) เมื่อเทียบกับ
ระดับเศรษฐกิจของคริวเรือน กล่าวคือ
คริวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงมีอัตราของรายจ่าย
หรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรเปรียบเทียบกับหรือ
ต่อระดับเศรษฐกิจของคริวเรือน ที่ต่ำกว่า
คริวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำกว่า

3. ผลการศึกษา

ในปี 2560 ประเทศไทยมีจำนวนประชากร
ทั้งหมด 66.06 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็น
ประชากรอายุ 0-14 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของ
การศึกษานี้จำนวน 11.6 ล้านคน หรือคิดเป็น
ประมาณร้อยละ 17.5 ของประชากรทั้งหมด

แบบแผนรายอายุ รายจ่ายเพื่อการบริโภคต่อหัว ประชากรไทยในช่วงอายุ 0-14 ปี

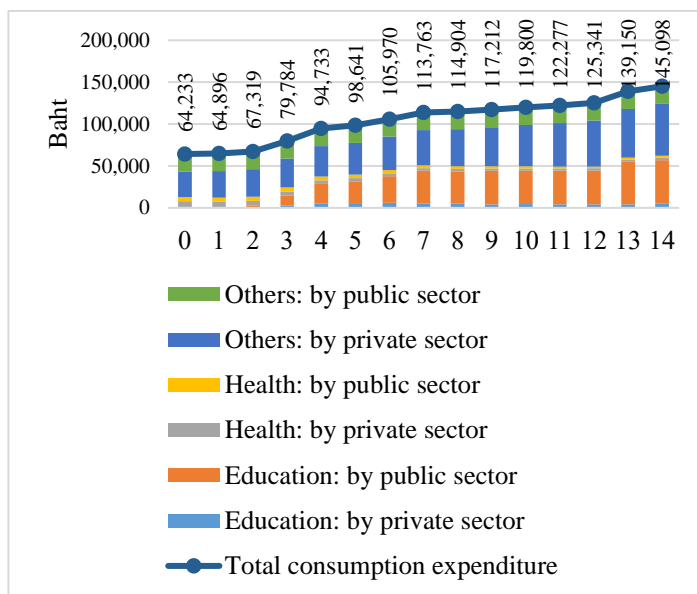
จากผลการวิเคราะห์ภายใต้แนวคิดการจัดทำ
บัญชีกระแสการโอนประชาชาติ พบว่า ตั้งแต่
แรกเกิด (อายุ 0 ปี) เด็กไทยมีรายจ่ายเพื่อการ
บริโภคต่อปีที่ 64,233 บาท (จำแนกเป็นรายจ่าย
ภาคเอกชนรวม 37,023 บาท รายจ่ายภาครัฐรวม
27,209 บาท) และเพิ่มขึ้นตามอายุจนถึงอายุ 14
ปี ซึ่งมีรายจ่ายเพื่อการบริโภคอยู่ที่ 145,098 บาท
(จำแนกเป็นรายจ่ายภาคเอกชนรวม 69,941 บาท
รายจ่ายภาครัฐรวม 75,156 บาท) (Figure 1 และ

Table 1) ในช่วงอายุ 0-2 ปี การบริโภคส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายภาคเอกชนด้านอื่นๆ และ
รายจ่ายภาครัฐด้านอื่นๆ และส่วนหนึ่งเป็น
รายจ่ายเพื่อการบริโภคด้านสุขภาพซึ่งใน
สัดส่วนที่สูงกว่ามาจากภาครัฐ ในช่วงอายุตั้งแต่
3 ปีเป็นต้นไป สัดส่วนรายจ่ายเพื่อการบริโภค
ด้านการศึกษาเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่องโดยเฉพาะจาก
ภาครัฐ ในช่วงอายุ 7 ปีขึ้นไป รายจ่ายเพื่อการ
บริโภคด้านการศึกษาจากภาครัฐคิดเป็นถึง
ประมาณ 1 ใน 3 ของรายจ่ายเพื่อการบริโภค
ทั้งหมด

ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรอายุ 0 ถึง 14 ปี

ในการศึกษานี้ “ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร”
หมายถึง ทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่จำเป็นต้องใช้
ในการเลี้ยงดูเด็ก 1 คน ตั้งแต่แรกเกิดจนก่อน
อายุ 15 ปีบริบูรณ์ ในที่นี้ หากใช้ข้อมูลการ
บริโภคของเด็กในแต่ละอายุ ปี 2560 เป็นปีฐาน
โดยไม่ได้คำนึงถึงอัตราเงินเฟ้อ สามารถคำนวณ
ได้จาก ผลรวมมูลค่ารายจ่ายเพื่อการบริโภคใน
แต่ละอายุตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 14 ปี จากข้อมูล
บัญชีกระแสการโอนประชาชาติที่วิเคราะห์ได้
พบว่า มีมูลค่ารวมเท่ากับ 1,573,121 บาท เมื่อ
จำแนกตามองค์ประกอบของรายจ่ายเพื่อการ
บริโภครวมพบว่า ประมาณร้อยละ 49 เป็น
รายจ่ายภาคเอกชน (765,714 บาท) และร้อยละ
51 เป็นรายจ่ายภาครัฐ (807,407 บาท) (Figure
2)

รายจ่ายด้านการศึกษาคิดเป็นประมาณร้อยละ
32 ในจำนวนนี้ร้อยละ 28 เป็นรายจ่ายภาครัฐ



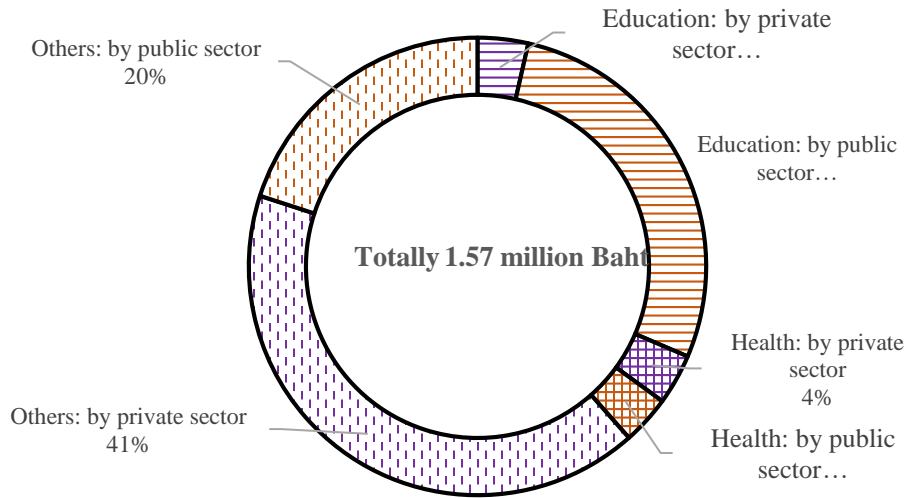
Source: Calculated by authors

Figure 1. Specific-age per capita consumption expenditure, age 0-14 by purposes and sectors

Table 1. Specific-age per capita consumption expenditure, age 0-14 by sectors (unit: Baht/head)

Age	Total private consumption expenditure (Baht)		Total public consumption expenditure (Baht)		Total consumption expenditure (Baht)	
	mean	(s.d.)	mean	(s.d.)	mean	(s.d.)
0	37,023	(36,521)	27,209	(1,629)	64,233	(36,404)
1	37,792	(39,362)	27,103	(1,758)	64,896	(39,067)
2	38,687	(35,255)	28,632	(15,443)	67,319	(39,665)
3	41,999	(39,211)	37,786	(20,053)	79,784	(44,460)
4	45,324	(42,689)	49,410	(15,978)	94,733	(39,458)
5	47,138	(47,585)	51,503	(14,496)	98,641	(43,860)
6	49,218	(48,862)	56,752	(19,484)	105,970	(47,501)
7	50,272	(48,312)	63,491	(17,901)	113,763	(44,692)
8	52,251	(51,917)	62,652	(17,877)	114,904	(47,609)
9	53,431	(40,518)	63,781	(17,138)	117,212	(38,891)
10	56,516	(56,156)	63,284	(16,574)	119,800	(51,415)
11	58,741	(54,300)	63,536	(16,244)	122,277	(52,620)
12	62,069	(47,232)	63,271	(16,267)	125,341	(44,289)
13	65,311	(42,963)	73,839	(18,002)	139,150	(43,898)
14	69,941	(58,525)	75,156	(21,956)	145,098	(59,109)

Source: Calculated by authors



Source: Calculated by authors

Figure 2. Proportions of per capita total consumption expenditure of the population aged 0-14 by purposes

Table 2. Per capita total consumption expenditure and its components by purposes of population aged 0-14 by household's socioeconomic quintiles

	Consumption expenditure: Education		Consumption expenditure: Health		Consumption expenditure: Others		Total consumption expenditure		
	private	public	private	public	private	public	private	public	Total
Q1 (20% poorest)	9,504	484,277	17,688	41,881	337,084	314,720	364,277	840,878	1,205,155
Q2	21,072	466,609	35,399	46,443	521,740	314,720	578,211	827,772	1,405,983
Q3	44,486	435,745	55,840	55,300	710,108	314,720	810,434	805,766	1,616,200
Q4	95,841	366,699	88,461	82,832	998,009	314,720	1,182,311	764,251	1,946,562
Q5 (20% richest)	332,745	265,941	253,514	86,858	1,795,678	314,720	2,381,937	667,519	3,049,455
Total	56,219	438,369	56,421	54,318	653,073	314,720	765,714	807,407	1,573,121

Source: Calculated by authors

รายจ่ายด้านสุขภาพคิดเป็นประมาณร้อยละ 7 เป็นรายจ่ายภาคเอกชนในสัดส่วนที่สูงกว่าภาครัฐเล็กน้อย ประมาณร้อยละ 61 เป็นรายจ่ายด้านอื่นๆ ซึ่งในจำนวนนี้ร้อยละ 41 เป็นรายจ่ายภาคเอกชน

ความเหลื่อมล้ำของต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรจำแนกตามเศรษฐกิจของครัวเรือน

รายจ่ายเพื่อการบริโภครวมตลอดช่วงอายุ 0-14 ปี ที่พบว่ามียอดค่าประมาณ 1.57 ล้านบาทเป็นค่าเฉลี่ยรายจ่ายต่อหัวในการเลี้ยงดูเด็ก 1 คนของครัวเรือนทั้งประเทศ ซึ่งในความเป็นจริงแต่ละครัวเรือนซึ่งมีเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ค่าเฉลี่ยของรายจ่ายต่อหัวในการเลี้ยงดูเด็กก็มีแนวโน้มแตกต่างกันไปด้วย จากการวิเคราะห์รายจ่ายเพื่อการบริโภครวม จำแนกตามเศรษฐกิจ (quintile) ของครัวเรือน ซึ่งชี้วัดจากระดับการบริโภคภาคเอกชนเฉลี่ยต่อหัวสมาชิกในครัวเรือน (ตาราง 2) พบว่า รายจ่ายเพื่อการบริโภค หรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรแปรผันเพิ่มขึ้นตามเศรษฐกิจที่สูงขึ้นของครัวเรือน โดยครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงที่สุด 20% (Q5) มีต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำที่สุด 20% (Q1) ประมาณ 2.5 เท่า

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบรายจ่ายเพื่อการบริโภคตามเศรษฐกิจของครัวเรือน (Table 2) พบว่า ครัวเรือนเศรษฐกิจสูงที่สุด 20% Q5 มีการลงทุนต่อบุตร 1 คนในรูปแบบรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนด้านการศึกษาสูงกว่าครัวเรือนเศรษฐกิจต่ำที่สุด 20% Q1 ถึงประมาณ 35 เท่า (332,745 บาทและ 9,504 บาท

ตามลำดับ) ด้านสุขภาพ ประมาณ 14 เท่า (253,514 บาทและ 17,688 บาท ตามลำดับ) ขณะที่ด้านอื่นๆ ประมาณ 5 เท่า (1,795,678 บาทและ 337,084 บาท ตามลำดับ) รายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนรวมของเด็กอายุ 0-14 ปี ซึ่งในที่นี้ นับได้ว่าเป็นต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรที่รับผิดชอบโดยครัวเรือน มีมูลค่าสูงถึง 2,381,937 บาทในครัวเรือนเศรษฐกิจสูงที่สุด 20% Q5 สูงกว่าในครัวเรือนเศรษฐกิจต่ำที่สุด 20% Q1 (ซึ่งมีรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนรวม ประมาณ 364,277 บาท) ถึงประมาณ 6.5 เท่า ข้อค้นพบนี้ เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ของความเหลื่อมล้ำของการลงทุนในเด็กของครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจแตกต่างกัน โดยเฉพาะด้านการศึกษาและสุขภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมา ที่พบว่าพ่อแม่กลุ่มที่มีรายได้สูงค่อนข้างกังวลกับภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าพ่อแม่กลุ่มที่มีรายได้ต่ำ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เน้นให้ความสำคัญกับคุณภาพและการลงทุนในบุตรด้านการศึกษาและสุขภาพ

พิจารณารายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐ พบว่า รายจ่ายภาครัฐด้านการศึกษาที่มีความโน้มเอียงไปยังกลุ่มเด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำมากกว่าในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูง ขณะที่รายจ่ายภาครัฐด้านสุขภาพมีความโน้มเอียงไปยังกลุ่มเด็กในครัวเรือนเศรษฐกิจสูงมากกว่า รายจ่ายภาครัฐด้านการศึกษาของเด็กในครัวเรือนเศรษฐกิจต่ำที่สุด 20% Q1 สูงกว่าเด็กในครัวเรือนเศรษฐกิจสูงที่สุด 20% Q5 ประมาณ 1.8 เท่า (484,277 บาท และ 265,941

บาทตามลำดับ) ขณะที่รายจ่ายภาครัฐด้านสุขภาพของเด็กในครัวเรือนเศรษฐกิจสูงที่สุด 20% Q5 สูงกว่าเด็กในครัวเรือนเศรษฐกิจต่ำที่สุด 20% Q1 ประมาณ 2 เท่า (86,858 บาทและ 41,881 บาทตามลำดับ) ในภาพรวม รายจ่ายเพื่อการบริโภครวมของภาครัฐ ของเด็กอายุ 0-14 ปี มีความโน้มเอียงไปยังกลุ่มเด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำกว่า เด็กน้อยโดยมีความแตกต่างระหว่างเด็กในครัวเรือน Q1 และ Q5 เพียงเล็กน้อย (840,878 บาทและ 667,519 บาทตามลำดับ)

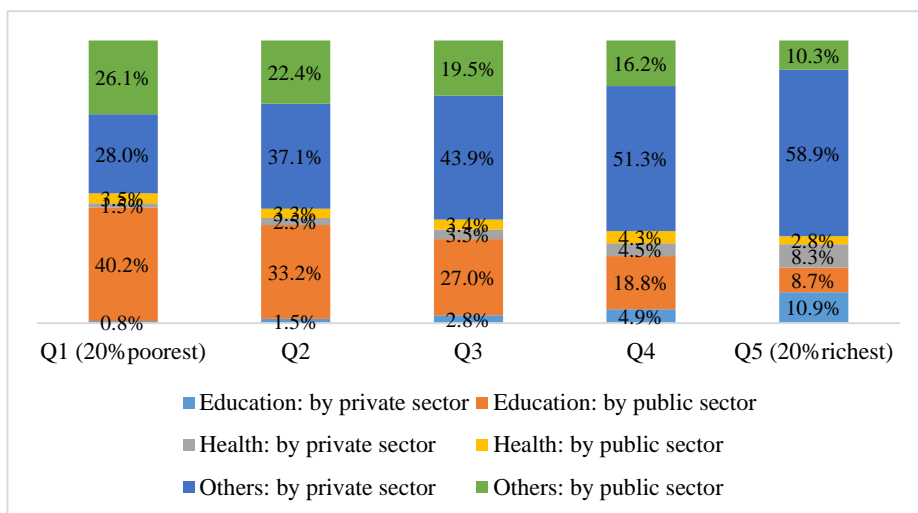
เมื่อพิจารณาสัดส่วนของรายจ่ายเพื่อการบริโภคแต่ละด้าน จำแนกตามระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน (Figure 3) สัดส่วนรายจ่ายภาครัฐในรายจ่ายเพื่อการบริโภคทั้งหมดของเด็กอายุ 0-14 ปี ลดลงตามเศรษฐกิจที่สูงขึ้นของครัวเรือน ตรงกันข้ามกับรายจ่ายภาคเอกชนที่มีสัดส่วนสูงขึ้น สำหรับเด็กในครัวเรือนเศรษฐกิจต่ำที่สุด 20% Q1 รายจ่ายเพื่อการบริโภคที่มีสัดส่วนสูงที่สุด มาจากรายจ่ายภาครัฐด้านการศึกษา ขณะที่สำหรับเด็กในครัวเรือนเศรษฐกิจสูงที่สุด 20% Q5 สัดส่วนที่สูงที่สุด มาจากรายจ่ายภาคเอกชนด้านอื่นๆ

ภาระในการเลี้ยงดูบุตรภาคเอกชน (ครัวเรือน) และการอุดหนุนจากภาครัฐ

ในการวิเคราะห์ส่วนนี้ ดัชนีความก้าวหน้าของคักวานี (Kakwani Index of progressivity) ถูกนำมาใช้คำนวณเพื่อวัดความก้าวหน้าหรือถดถอย ของรายจ่ายเพื่อการบริโภคแต่ละด้านทั้งของภาคเอกชนและภาครัฐในเด็กอายุ 0-14 ปี

สำหรับรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนหรือภาคครัวเรือน การที่ดัชนีคักวานีมีค่าเป็นบวกหรือ progressive (+) สามารถบอกได้ว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงมีอัตราการค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรสูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นสิ่งที่ควรเป็นหรือมีความเป็นธรรมหรือไม่ เนื่องจากค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร ไม่สามารถถูกตีความได้เพียงว่าเป็นภาระของครัวเรือนเท่านั้น แต่ในอีกมุมหนึ่งสามารถมองได้ว่าเป็นการลงทุนในทุนมนุษย์ในเด็กหรือบุตรของครัวเรือนในระยะยาว ซึ่งครัวเรือนที่มีการลงทุนด้านนี้ที่สูงก็มีแนวโน้มที่จะได้รับผลตอบแทนในระยะยาวที่สูงจากทุนมนุษย์ของบุตรที่สูงกว่าด้วยเช่นกัน

สำหรับรายจ่ายเพื่อการบริโภคของเด็กจากภาครัฐ ซึ่งสามารถมองได้ว่าเป็นการอุดหนุน (subsidies) จากภาครัฐ ให้แก่ครัวเรือนภาคเอกชนในการเลี้ยงดูบุตร ค่าดัชนีคักวานีที่ได้หากมีค่าเป็นลบ (-) หมายความว่า อัตราการอุดหนุนจากภาครัฐมีลักษณะเป็นอัตราถดถอยต่อระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน หรือครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำได้รับการอุดหนุนคิดเป็นอัตราที่สูงกว่าระดับที่ควรจะเป็นเมื่อเปรียบเทียบกับความแตกต่างของระดับเศรษฐกิจระหว่างครัวเรือน ซึ่งการอุดหนุนในลักษณะนี้จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำและสูงให้น้อยลงและเกิดความเป็นธรรมมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากค่าดัชนีคักวานี ที่ได้มีค่าเป็นบวก (+)



Source: Calculated by authors

Figure 3. Proportions of per capita total consumption expenditure of the population aged 0-14 by purposes and household's socioeconomic quintiles

Table 3. Kakwani Index of private and public consumption expenditure of population aged 0-14, in total and by purposes

Consumption expenditure		Kakwani Index
By private sector (Household's burden)	Education	0.297
	Health	0.230
	Others	-0.026
	Total	0.016
By public sector (Subsidies from government to households)	Education	-0.400
	Health	-0.200
	Others	-0.344
	Total	-0.365

Source: Calculated by authors

หมายความว่า การอุดหนุนนั้นยิ่งทำให้เกิดความแตกต่างและเหลื่อมล้ำระหว่างครัวเรือนตามระดับเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น

ดัชนีคักวานี ของรายจ่ายเพื่อการบริโภคในเด็กอายุ 0-14 ปี ภาคเอกชนและภาครัฐ ในด้านต่างๆ ที่คำนวณได้จากข้อมูลระดับบุคคล แสดงดัง Table 3

ดัชนีคักวานี สะท้อนให้เห็นว่ารายจ่ายเพื่อการบริโภคของเด็กภาคเอกชน ด้านการศึกษาและด้านสุขภาพ มีลักษณะที่เป็นอัตราก้าวหน้า (progressive) เมื่อเปรียบเทียบกับระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน (ค่าดัชนีเป็นบวก (+) 0.297 และ 0.230 ตามลำดับ) แม้รายจ่ายด้านอื่นๆ จะมีลักษณะเป็นอัตราถดถอย (ค่าดัชนี -0.026) แต่ในภาพรวมของรายจ่ายภาคเอกชนทั้งหมด ยังมีลักษณะเป็นอัตราก้าวหน้า (ค่าดัชนี 0.016) ซึ่งหมายความว่า ครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงมีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรคิดเป็นอัตราเปรียบเทียบกับระดับเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำกว่า ซึ่งในขณะเดียวกันสะท้อนได้ว่าครัวเรือนเศรษฐกิจสูงมีการลงทุนในเด็ก หรือบุตรของตนเองในอัตราที่สูงกว่าด้วยเช่นกัน

ดัชนีคักวานีของรายจ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐ ในเด็กอายุ 0-14 พบว่า มีค่าเป็นลบ (-) หรือมีลักษณะเป็นอัตราถดถอย ในทุกด้าน รวมถึง รายจ่ายภาครัฐภาพรวม (ค่าดัชนี -0.365) โดยเฉพาะด้านการศึกษา (ค่าดัชนี -0.400) ซึ่งมีอัตราถดถอยสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่ารายจ่ายภาครัฐ หรือในอีกมุมหนึ่ง การอุดหนุนต้นทุน

ในการเลี้ยงดูบุตรของครัวเรือนในไทย มีลักษณะที่สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างครัวเรือนที่มีระดับเศรษฐกิจแตกต่างกันได้ โดยรายจ่ายเพื่อการบริโภคด้านสุขภาพ เป็นส่วนที่มีลักษณะถดถอยน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับด้านการศึกษาและด้านอื่นๆ ตามลำดับ

โดยสรุป ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร ในส่วนที่เป็นภาระของครัวเรือนหรือรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนของเด็ก อายุ 0-14 ปี พบว่า มีลักษณะเป็นอัตราก้าวหน้า เมื่อเทียบกับระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน โดยเฉพาะด้านการศึกษาและสุขภาพ ในแง่หนึ่ง ตีความได้ว่า ครัวเรือนที่มีระดับเศรษฐกิจสูงมีการใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำ โดยเปรียบเทียบ แต่ในขณะเดียวกัน ก็สะท้อนให้เห็นว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงมีแนวโน้มในการลงทุนในบุตร ด้านการศึกษาและสุขภาพที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำ ซึ่งในระยะยาวมีแนวโน้มจะได้รับผลประโยชน์จากการลงทุนในมนุษย์ที่สูงกว่าด้วยเช่นกัน สำหรับ ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร ในส่วนที่เป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐ ซึ่งเปรียบเทียบเป็นการอุดหนุนจากภาครัฐแก่ภาคครัวเรือนในการเลี้ยงดูบุตร เมื่อเปรียบเทียบเป็นอัตรากับระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่า แม้รายจ่ายบางด้าน เช่นด้านสุขภาพ จะมีความโน้มเอียงไปยังเด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูง มากกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความเหลื่อมล้ำของเศรษฐกิจระหว่างครัวเรือน ยังถือว่ามีลักษณะเป็นอัตราถดถอย ซึ่งสามารถช่วยลด

ความเหลื่อมล้ำระหว่างครัวเรือนได้ โดยเฉพาะ
ในด้านการศึกษา

4. อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การเลี้ยงดูบุตรเป็นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์รูปแบบหนึ่งที่สามารถให้ผลตอบแทนในระยะยาวที่คุ้มค่า ทั้งต่อครัวเรือนผู้เป็นพ่อแม่ รวมถึงสังคมประเทศชาติจากการมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและ สามารถเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว ในปัจจุบัน จำนวนและอัตราการเกิดในประเทศไทยยังคงลดลงต่อเนื่องจากหลายเหตุผลปัจจัย ทั้งในระดับโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนแปลง และปัจจัยระดับครัวเรือน ต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจมีบุตรของคู่สมรส

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในประเทศไทยตั้งแต่แรกเกิด จนถึงอายุ 14 ปี ซึ่งเป็นอายุในช่วงวัยเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับ และเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงความแตกต่างหรือความเหลื่อมล้ำของต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในครัวเรือนที่มีฐานะแตกต่างกัน ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร วัดจากรายจ่ายเพื่อการบริโภคเฉลี่ยต่อหัวประชากรในช่วงวัยเด็ก อายุ 0-14 ปี ที่วิเคราะห์ตามแนวความคิดการจัดทำบัญชีกระแสการโอนประชาชาติ โดยใช้ข้อมูลปี 2560 ซึ่งประกอบด้วยรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนและภาครัฐ โดยจำแนกเป็น ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพและด้านอื่นๆ ในการวิเคราะห์ความ

เหลื่อมล้ำของต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรตามระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน ค่าดัชนีคักวานี (Kakwani Index) ถูกนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดอัตราความก้าวหน้าหรือถดถอยของต้นทุนในการเลี้ยงดูเด็กที่มีต่อครัวเรือนที่มีระดับฐานะแตกต่างกัน โดยรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนถูกพิจารณาเป็นภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ขณะที่รายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐถูกพิจารณาเป็นการอุดหนุนในต้นทุนการเลี้ยงดูเด็กจากภาครัฐ แก่ภาคเอกชนหรือครัวเรือน

ผลการศึกษา พบว่า ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรอายุ 0-14 ปี ในประเทศไทย มีมูลค่ารวมที่ประมาณ 1.57 ล้านบาท เป็นต้นทุนจากรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนหรือครัวเรือน ร้อยละ 49 และจากรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐ ร้อยละ 51 เมื่อจำแนกเป็นแต่ละด้าน ต้นทุนด้านการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 32 ด้านสุขภาพ ร้อยละ 7 และด้านอื่นๆ ร้อยละ 61 เมื่อจำแนกต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรตามระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน ในภาพรวมของต้นทุนทั้งหมด ทั้งจากภาคเอกชนและภาครัฐ พบว่า มีความแตกต่างกันประมาณ 2.5 เท่าระหว่างครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงสุดที่สุด 20% (Q5) และครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำที่สุด 20% (Q1) แต่หากพิจารณาองค์ประกอบรายจ่ายภาคเอกชนแต่ละด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษาและด้านสุขภาพ ความแตกต่างของต้นทุนส่วนนี้ หรือซึ่งในอีกมุมหนึ่ง อาจพิจารณาได้เป็นการลงทุนในบุตรมีมากถึง 35 เท่า และ 14 เท่า ตามลำดับ สำหรับรายจ่ายหรือต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรที่อุดหนุนจากภาครัฐ

พบว่า มีลักษณะ โนม์เอียงไปยังเด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำกว่าเล็กน้อย โดยในด้านการศึกษา มีความแตกต่างระหว่างเด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำที่สุด 20% (Q1) กับเด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงที่สุด 20% (Q5) ประมาณ 1.8 เท่า อย่างไรก็ตาม ในด้านสุขภาพ การอุดหนุนมีลักษณะ โนม์เอียงไปยังกลุ่มเด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงมากกว่า

ดัชนีถักควานี ของรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชน สะท้อนให้เห็นว่า ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรที่เป็นภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนมีลักษณะเป็นอัตราก้าวหน้า (progressive) กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงมีอัตราภาระค่าใช้จ่ายการเลี้ยงดูบุตรภาคเอกชนเมื่อเทียบกับระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน สูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำ โดยเฉพาะรายจ่ายเพื่อการศึกษาและสุขภาพ สำหรับรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐหรือการอุดหนุนต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรจากภาครัฐแก่ครัวเรือน จากค่าดัชนีถักควานีที่เป็นลบ แสดงให้เห็นว่า การอุดหนุนจากภาครัฐมีลักษณะเป็นอัตราถดถอย (regressive) หมายความว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐเมื่อเทียบกับระดับเศรษฐกิจที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูง โดยเฉพาะรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาครัฐหรือการอุดหนุนด้านการศึกษา

ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ สะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนไทยค่อนข้างให้ความสำคัญกับการลงทุนในบุตรด้านการศึกษาและสุขภาพ โดยรายจ่ายเพื่อการบริโภคภาคเอกชนในทั้งสอง

ด้านนี้ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน กล่าวคือ หากครัวเรือนมีความสามารถในการจ่าย (ability to pay) ที่สูง ก็มีแนวโน้มที่จะลงทุนในด้านการศึกษาและสุขภาพในบุตรที่สูงตามขึ้นไปด้วย (ในขณะที่รายจ่ายเพื่อการบริโภคในด้านอื่นๆ ของบุตรระหว่างครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงและเศรษฐกิจต่ำถึงจะแตกต่าง แต่ก็ไม่สูงมากเท่ารายจ่ายในด้านการศึกษาและสุขภาพ) ข้อค้นพบนี้ ในมุมมองหนึ่งถือเป็นสถานการณ์ที่ดีที่ครัวเรือนและพ่อแม่ไทยเห็นความสำคัญของการศึกษาและสุขภาพของเด็ก แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของการลงทุนภาคเอกชนให้กับเด็กด้านการศึกษาและสุขภาพของครัวเรือนที่มี ability to pay หรือเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ยิ่งประเทศและสังคมมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่สูง ความเหลื่อมล้ำในการลงทุนในเด็กภาคเอกชนก็มีแนวโน้มสูงตามไปด้วย ซึ่งในระยะยาวจะยิ่งส่งผลให้ช่องว่างและความเหลื่อมล้ำกว้างขึ้นมากขึ้นไปอีก จากผลการศึกษาเกี่ยวกับรายจ่ายเพื่อการบริโภคของเด็กจากภาครัฐ นับว่า ภาครัฐของไทยสามารถมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากร (redistributive function) เพื่อการลงทุนในเด็กให้มีความเหลื่อมล้ำน้อยลง โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่มีการอุดหนุนไปยังเด็กในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจต่ำเป็นสัดส่วนที่สูงกว่า

การศึกษานี้ พิจารณาเฉพาะต้นทุนที่วัดได้จากรายจ่ายเพื่อการบริโภค ซึ่งแม้จะพบว่ามีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างระหว่างภาระในการ

เลี้ยงดูบุตรของครัวเรือน และการอุดหนุนรายจ่ายในการเลี้ยงดูจากภาครัฐ ระหว่างครัวเรือนที่มีระดับเศรษฐฐานะแตกต่างกัน โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและสุขภาพ แต่สิ่งสำคัญอีกประเด็นที่ควรต้องพิจารณา เป็นในเรื่องเกี่ยวกับ “คุณภาพของการศึกษาและบริการสุขภาพ” ที่เด็กทุกคนไม่ว่าจะมาจากครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะต่ำหรือ เศรษฐฐานะสูง ควรได้รับอย่างเท่าเทียม การลดความเหลื่อมล้ำทางด้านการศึกษาและการเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพอย่างทั่วหน้าและเท่าเทียมกันเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ การศึกษาและบริการสุขภาพไม่ควรถูกจัดเป็นสินค้าเอกชนทั่วไป ที่มีคุณภาพขึ้นอยู่กับระดับราคาหรือความสามารถในการจ่ายของผู้ซื้อหรือผู้รับบริการแต่ละคน ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรต้องดูแลไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำของมาตรฐานคุณภาพของการศึกษาและบริการสุขภาพที่แตกต่างกันตามระดับเศรษฐฐานะของผู้รับบริการ แต่ควรมีมาตรฐานคุณภาพที่เท่าเทียมกัน ไม่ว่า

ผู้รับบริการจะมีความสามารถในการจ่ายที่สูงหรือความสามารถในการจ่ายที่ต่ำ

สำหรับครัวเรือนเศรษฐฐานะสูง แม้จะมีความยินดีที่จะจ่ายให้กับการลงทุนในการศึกษาและสุขภาพของบุตรที่สูง แต่ไม่ควรที่จะต้องมีการะในการลงทุนในบุตรที่สูงมากเกินไป จนเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การตัดสินใจไม่มีบุตร หรือจำกัดจำนวนบุตรจากความกังวลเกี่ยวกับต้นทุนการเลี้ยงดูที่สูง ขณะเดียวกัน สำหรับครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะต่ำ แม้จะมีความสามารถที่จะจ่ายและลงทุนในด้านการศึกษาและสุขภาพให้แก่บุตรที่ต่ำ แต่บุตรก็ควรได้รับโอกาสในการเข้าถึงบริการด้านการศึกษาและสุขภาพที่มีมาตรฐาน และคุณภาพทัดเทียมไม่แตกต่างจากเด็กที่มาจากครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะสูง ประเด็นนี้สามารถเป็นทางออกในการเพิ่มความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำในอนาคตในสังคมไทยได้ รวมถึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทะเลาะไม่ได้ในการกำหนดมาตรการและนโยบายส่งเสริมการเกิด และให้ทุกการเกิดในประเทศไทยมีคุณภาพ ภายใต้สถานการณ์ยุคเกิดน้อยในปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ ใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรในประเทศไทย จากผลการศึกษามูลค่ารายจ่ายเพื่อการบริโภคอายุของของคนไทย ที่ได้จากโครงการวิจัย “การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากร ภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย” ในปี 2560 โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

References

- Chamchan, C., Jaratsit, S., & Loyfah, N. (2019). *A Study on Intergenerational Transfer (IGT) for Thailand under the Changing Contexts of Population Ageing*. Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University and Thailand Research Fund (TRF). (in Thai)
- Chayka, K. (2014, August 20). *What the Cost of Raising a Child in America Tells Us About Income Inequality*. Retrieved from Pacific Standard: <https://psmag.com/economics/cost-raising-child-tells-us-income-inequality-88825>
- Department of Children and Youth. (2019). Retrieved February 1, 2019, from New-Born Child Support Grant Project: <https://csg.dcy.go.th/home>
- Gauthier, A. H. (2015). Social Norms, Institutions, and Policies in Low-Fertility Countries. In N. Ogawa, & I. H. Shah, *International Studies in Population, Vol. 11* (pp. 11-30). Dordrecht: Springer.
- Hanushek, E. A. (1992). The Trade-off between Child Quantity and Quality. *Journal of Political Economy*, 100(1), 84-117.
- Institute for Population and Social Research. (2019, February 1). *Population of Thailand 2019*. Retrieved from Mahidol Population Gazette: <http://www.iprs.mahidol.ac.th/iprsbeta/thGazette.aspx>
- Kanchanachitra, M., & Liangruenrom, N. (2014). Too Few Births? A Review of Policy Responses. In Y. Vorasiriamorn, J. Rittirong, S. Chuanwan, & P. Hunchangsith, *Birth and Security in Population and Society* (pp. 61-82). Nakhon Prathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (in Thai)
- Kanchanachitra, M., Sutthikasem, K., & Ta-dee, R. (2016). *Between Works and Family: Work Life Balance of the New Generation (translated title)*. Nakhon Prathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (in Thai)
- Kanchanachitra, M., Ta-dee, R., & Sutthikasem, K. (2017). Gen Y and Fertility Decisions. In S. Taweessit, & K. Vajanasara, *Sexual and Reproductive 'Autonomy' and 'Justice': The Unfinished Challenges* (pp. 141-158). Nakhon Prathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (in Thai)
- Maroto, M. (2018). Saving, Sharing, or Spending? The Wealth Consequences of Raising Children. *Demography*, 55, 2257-2282.
- O'Donnell, O., Doorslaer, E. v., Wagstaff, A., & Lindelow, M. (2008). *Analyzing Health Equity Using Household Survey Data: A guide to techniques and their implementation*. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2019). *Social and economic data: Number of population, birth and death Year 1993-2018*. Retrieved from Social and Quality of Life Database System: http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=68&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=1
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2013). *Thailand's National Transfer Account 2013*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board. (in Thai)
- Ogawa, N., Matsukura, R., & Lee, S.-H. (2016). Declining Fertility and the Rising Costs of Children and the Elderly in Japan and other Selected Asian Countries: An analysis based upon the NTA approach. In H. Kendig, P. McDonald, & J. Piggott, *Population Ageing and Australia's Future* (pp. 85-110). Acton ACT : ANU Press.
- Patama Vapattanawong, น. & Pramote Prasartkul. (2014). The Situation of Births during the Past Half Century. in Yupin Vorasiriamorn, Jongjit Rittirong, Sutthida Chuanwan, & Pojjana Hunchangsith, *Birth and Security in Population and Society* (p. 3-22). Nakhon Prathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (in Thai)
- Pattamasiriwat, D., Hengpatana, S., & Phanthunane, P. (2012). Investment in Children by Thai Households. *Economic and Public Policy Journal*, 3(5), 1-26 (in Thai).
- Prasartkul, P., Thaweessit, S., & Chuanwan, S. (2019, January). Prospects and Contexts of Demographic Transitions in Thailand. *Journal of Population and Social Studies*, 27(1), 1-22.
- Subramaniam, T., Loganathan, N., & Devadason, E. S. (2018). Determinants of Female Fertility in Asean-5: Empirical Evidence from Bounds Cointegration Test. *The Singapore Economic Review (SER)*, 63(3), 593-618.
- Thai Royal Government. (2018). Retrieved February 1, 2562, from Measures to Encourage the Bearing of Children: <http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/9436>
- UNFPA Thailand. (2015). *The State of Thailand's Population 2015 'Features of Thai Families in the Era of Low Fertility and Longevity'*. Bangkok: UNFPA Thailand.
- United Nations. (2013). *National Transfer Accounts Manual: Measuring and Analysing the Generational Economy*. New York: United Nations.

Article in press